

Wolność od ubóstwa w świetle międzynarodowych standardów ochrony praw człowieka i działań podejmowanych przez polski rząd

Dr hab. Ryszard Szarfenberg
Uniwersytet Warszawski
Instytut Polityki Społecznej
ATD Czwarty Świat

XI Warszawskie Seminarium Praw Człowieka
„Prawo do godnego życia w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i innych standardów międzynarodowych”
Krajowa Szkoła Administracji Publicznej im. Lecha Kaczyńskiego
Warszawa, 24 listopada 2017 r.

Motto

„Wszędzie tam, gdzie mężczyźni i kobiety skazani są na życie w skrajnym ubóstwie, łamane są prawa człowieka...”

Ojciec Józef Wrzesiński, ATD Czwarty Świat

Normatywny ideał wolności od ubóstwa

Przesłanki

1. **Ubóstwo ekonomiczne** to niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb z pomocą własnych środków materialnych (dochód, kapitał)
2. Osoby niemogące zaspokoić podstawowych potrzeb swoich i tych, którymi się opiekują, **nie mogą też realizować ideału swojego życia**
3. Osoby niemogące zaspokoić podstawowych potrzeb swoich i tych, którymi się opiekują są w stanie desperacji, co **czyni je podatnymi na oszustwo, wyzysk i przemoc ze strony innych**

Wniosek

- Zapewnienie jak największej liczbie ludzi wolności od ubóstwa jest **jednym z podstawowych warunków realizacji ich celów życiowych oraz ich ochrony przed krzywdą ze strony innych**

Uzasadnienie przyjęcia międzynarodowych standardów praw człowieka w zakresie wolności od ubóstwa

Przesłanki

1. Istnieje normatywny ideał wolności od ubóstwa
2. Realizacja normatywnego ideału wolności od ubóstwa **wymaga ustalenia podmiotów za to odpowiedzialnych**
3. W skali społecznej takimi podmiotami są **władze publiczne**
4. Prawa człowieka **zobowiązują władze publiczne do ich uznania, a następnie poszanowania, ochrony i realizacji**

Wniosek

- Należy ustanowić uniwersalne **prawo do wolności od ubóstwa**, aby nałożyć na wszelkie władze publiczne ogólny **obowiązek prowadzenia polityki przeciwdziałania ubóstwu, na który składają się obowiązki podstawowe**

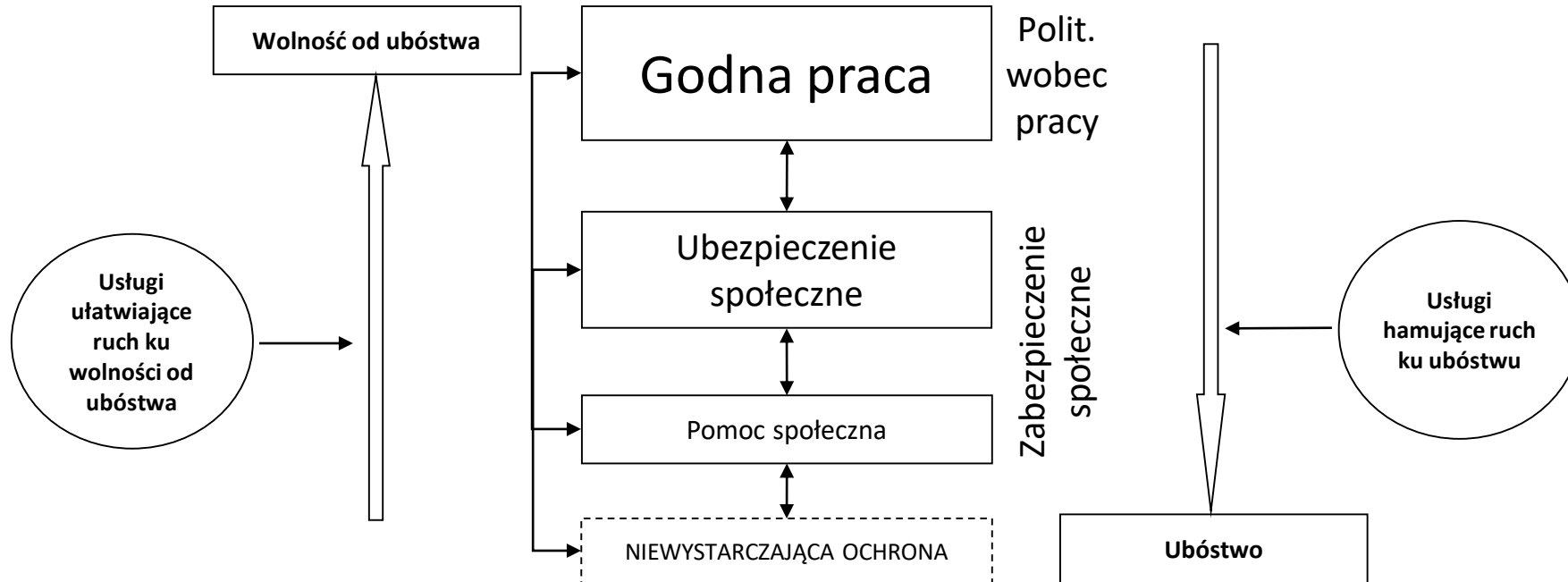
Prawo do wolności od ubóstwa: jeden plus trzy podstawowe obowiązki władz publicznych

- 1. Obowiązek pierwotny: uznanie prawa do wolności od ubóstwa**
- 2. Poszanowanie prawa do wolności od ubóstwa: władze publiczne mają obowiązek niepowodowania ubóstwa przez działania własne. Jeżeli władze publiczne powodują ubóstwo, prawo to jest naruszane**
- 3. Ochrona prawa do wolności od ubóstwa: władze publiczne mają obowiązek ochrony przed działaniami prywatnymi powodującymi ubóstwo. Jeżeli władze publiczne nie chronią przed powodującymi ubóstwo, prawo to jest naruszane**
- 4. Realizacja prawa do wolności od ubóstwa: władze publiczne mają obowiązek podjąć działania, które będą przyczyniały się do zmniejszania ubóstwa. Jeżeli władze publiczne nie podejmują działań, które zmniejszają ubóstwo, prawo to jest naruszane**

Empiryczne prawa człowieka wyrażające prawo do wolności od ubóstwa a teoria ubóstwa

- Wiele z empirycznych sformułowań praw człowieka może być uznane za przejawy idei prawa do wolności od ubóstwa, zależy to od **teorii ubóstwa opartej na trzech obowiązkach władz publicznych**
 1. **Teoria działań władz publicznych zwiększających ubóstwo:** jeżeli działanie publiczne X zwiększa ubóstwo, to każde empiryczne prawo człowieka, tworzące obowiązki władz przeciwdziałania X jest przejawem prawa do wolności od ubóstwa
 2. **Teoria działań podmiotów prywatnych zwiększających ubóstwo:** jeżeli działanie prywatne Y zwiększa ubóstwo, to każde empiryczne prawo człowieka, tworzące obowiązki władz przeciwdziałania Y jest przejawem prawa do wolności od ubóstwa
 3. **Teoria działań władz publicznych zmniejszających ubóstwo:** jeżeli działanie publiczne Z zmniejsza ubóstwo, to każde empiryczne prawo człowieka, tworzące obowiązki władz realizowania Z jest przejawem prawa do wolności od ubóstwa

Teoria działań publicznych zmniejszających ubóstwo

I. Nicaise i in. *Gaps, traps and springboards in the floor of social protection systems*, 2004, Modyfikacje i uzupełnienia R.S.

Usługi w ramach systemu praca-zabezpieczenie społeczne

1. polityki wobec pracy, np. usługi inspekcji pracy, usługi pośrednictwa i doradztwa zawodowego, usługi opieki dla dzieci, dla osób niesamodzielných, rehabilitacja zawodowa
2. ubezpieczenia społecznego, np. opieka zdrowotna, rehabilitacja medyczna
3. pomocy społecznej, np. praca socjalna, opieka

Teoria działań publicznych zmniejszających ubóstwo w Zrewidowanej Europejskiej Karcie Społecznej (ZEKS)

Przesłanki

1. **Działania publiczne zwiększające zatrudnienie odpowiedniej jakości zmniejszają ubóstwo**
2. **Działania publiczne zapewniające odpowiedni dochód zastępczy lub uzupełniający w razie braku pracy odpowiedniej jakości zmniejszają ubóstwo**
3. **Działania publiczne zwiększające dostępność dóbr i usług niezbędnych do zaspokojenia podstawowych potrzeb zmniejszają ubóstwo**

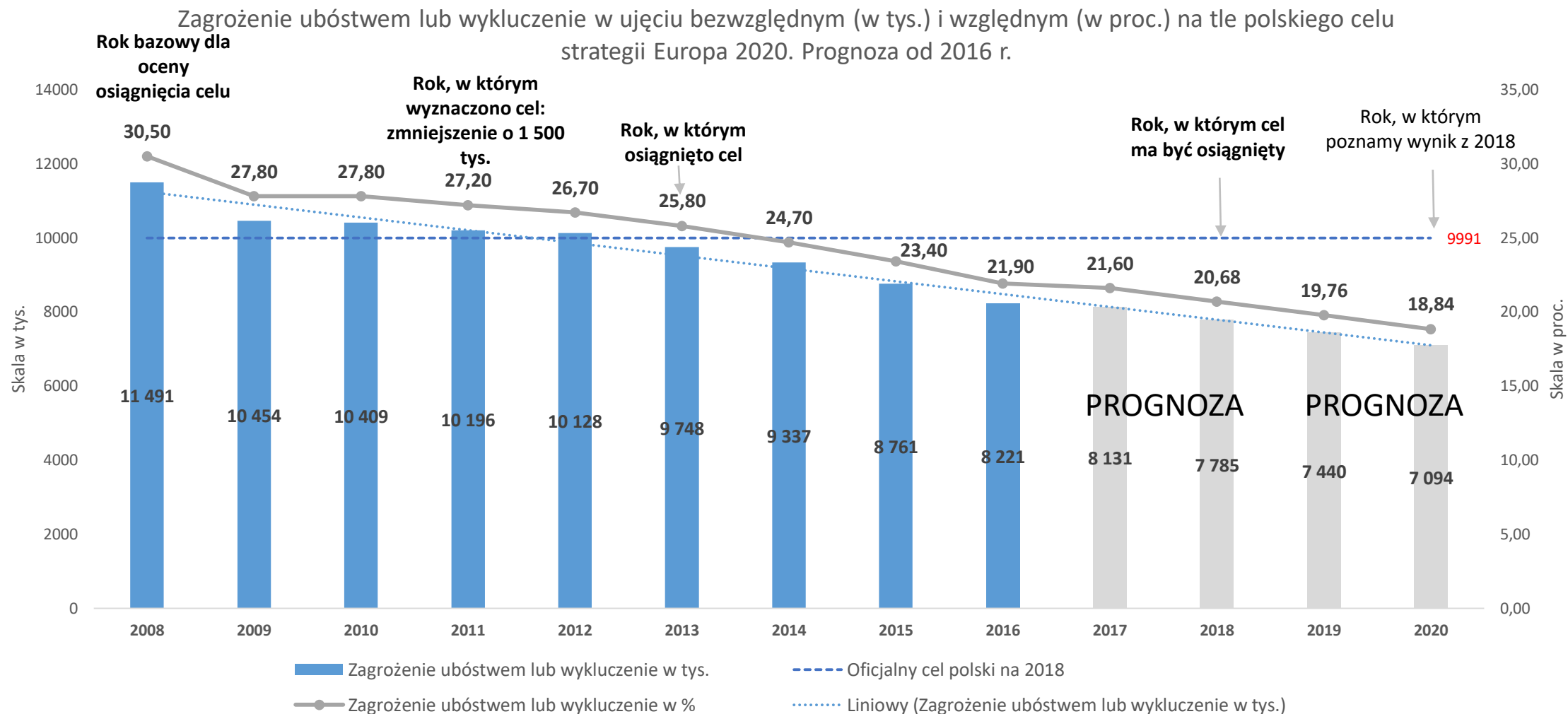
Wniosek

- **Większość praw ustanowionych w ZEKs wyraża prawo do wolności od ubóstwa – zatrudnienie odpowiedniej jakości: art. 1-4 i 9-10, 20, 27; zabezpieczenie społeczne odpowiedniej jakości: art. 8, 11-17, 23, 24, 25, 30; dostępność dóbr i usług: art. 31**

Rządzenie w zakresie prawa do wolności od ubóstwa – działania rządu

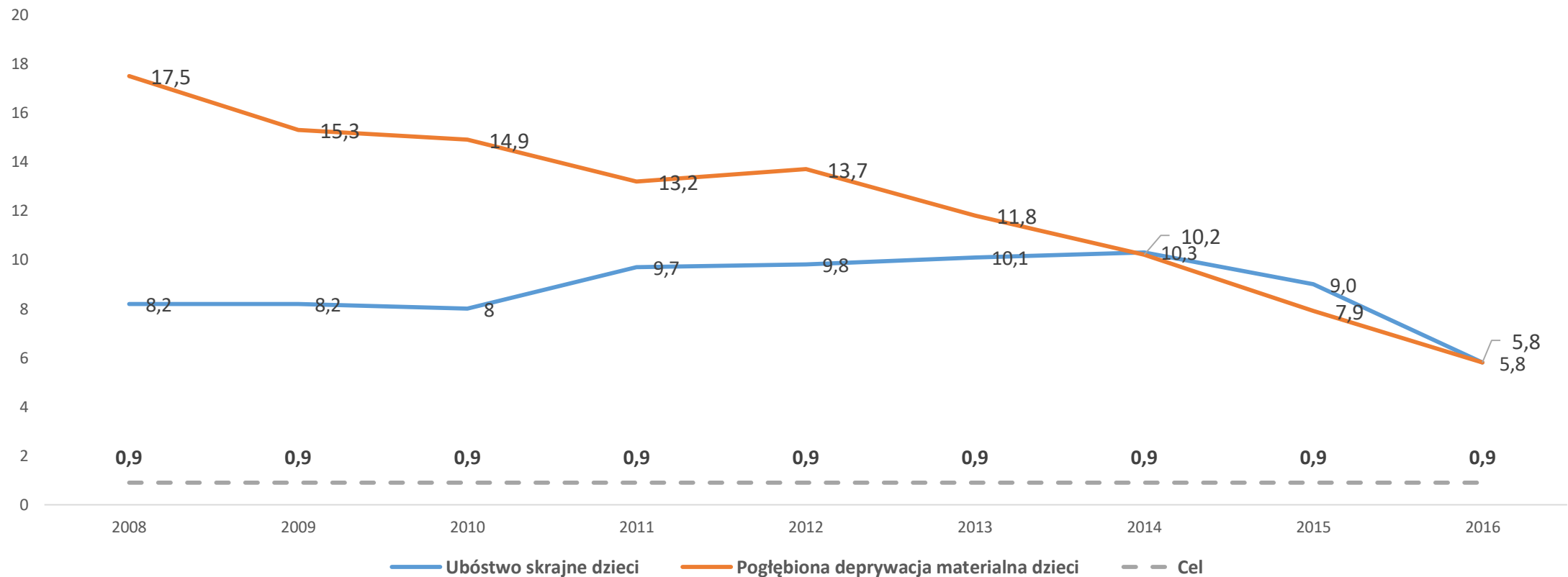
- Działania rządu dotyczące międzynarodowych praw człowieka w obszarze prawa do wolności od ubóstwa – **udział w tworzeniu, ratyfikowanie, poszanowanie, ochrona i realizacja**
 - Przykład: **brak ratyfikowania** art. 13 i 30 oraz 31 Zrewidowanej Europejskiej Karty społecznej oraz protokołu skargowego
- Działania rządu dotyczące realizacji prawa do wolności od ubóstwa niezależne od międzynarodowych praw człowieka – **ustanawianie programów zmniejszających ubóstwo**
 - Przykład w obszarze polityki rodzinnej: **Program 500 Plus**, którego celem jest **ograniczenie skrajnego ubóstwa dzieci do mniej niż 1% oraz minimalizacja ubóstwa relatywnego dzieci**

Wyniki działania polskich rządów oraz innych czynników w zakresie przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu ogółem

Wyniki działania polskich rządów oraz innych czynników w zakresie ograniczenia ubóstwa skrajnego oraz pogłębionej deprywacji materialnej dzieci

Stopy ubóstwa skrajnego i pogłębionej deprywacji materialnej dzieci 2008-2016 (w%)

Wnioski

- Z koncepcji ubóstwa ekonomicznego można wyprowadzić normatywny ideał wolności od ubóstwa i na jego podstawie postulować **konieczność uniwersalnego prawa do wolności od ubóstwa**
- Uniwersalne prawo do wolności od ubóstwa tworzy jeden + trzy podstawowe obowiązki władz publicznych: **uznanie, a następnie poszanowanie, ochrona i realizacja tego prawa**
- Wyprowadzenie empirycznych praw człowieka na podstawie prawa do wolności od ubóstwa wymaga **teorii łączącej działania władz publicznych i podmiotów prywatnych z ubóstwem**
- **Empiryczne prawa człowieka w zakresie prawa do wolności od ubóstwa zawierają większość praw w obszarze pracy, zabezpieczenia społecznego i usług społecznych**
- Działania rządów polskich i oddziaływanie innych czynników doprowadziły do poprawy sytuacji w zakresie ubóstwa i wykluczenia, ale **nadal oczywiste cele nie zostały osiągnięte**